

Working Papers in Social Insurance **2005:1**

Kunskapsöversikt över förmåner riktade till barn och barnfamiljer

An overview of the Swedish family
benefits – goals and development

Stina Berggren

Om serien

I serien *Working Papers in Social Insurance* publicerar Försäkringskassan material av varierande karaktär; till exempel tekniska analyser, översikter och kunskapsammansättningar, konferenspapper, artiklar publicerade i externa tidskrifter, artiklar på engelska samt C- och D-uppsatser som bygger på data från Försäkringskassan. Syftet är att möjliggöra spridande av kunskap och information som inte har en naturlig plats i Försäkringskassans andra publikationsserier.

Författarna ansvarar själva för publikationer i denna serie. I de fall publikationerna innehåller uttalanden representerar dessa inte nödvändigtvis Försäkringskassans ledning. Publikationerna har ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande lagar och förordningar.

Serien publiceras elektroniskt.

Utgivare

Enheten för forskning och utveckling
Försäkringskassan, huvudkontoret
103 51 Stockholm

Telefon: 08-786 90 00

huvudkontoret@forsakringskassan.se
www.forsakringskassan.se

Redaktion

Ann-Zofie Duvander
Annika Sundén

Kontakt

Stina Berggren
stina.berggren@forsakringskassan.se

Copyright

Författarna

About the series

The purpose of the series *Working Papers in Social Insurance* is to publish papers and studies of general interest that for different reasons do not fit in with the Swedish Social Insurance Agency's other publication series.

The opinions and conclusions presented in the papers are solely those of the authors and do not necessarily represent the views of the Swedish Social Insurance Agency.

The series is published electronically.

Published by

Department of Research, Evaluation and Statistics
Swedish Social Insurance Agency
Head Office
SE-103 51 Stockholm, Sweden

Phone: +46 8 786 90 00

huvudkontoret@forsakringskassan.se
www.forsakringskassan.se

Editors

Ann-Zofie Duvander
Annika Sundén

Contact

Stina Berggren
stina.berggren@forsakringskassan.se

Copyright

The authors

Förord

Ursprungligen var denna kunskapsöversikt ett förarbete till Socialförsäkringsboken 2003; *Mamma, pappa, barn – Tid och pengar*. Dokumentet blev ett underlag och ett slags uppslagsverk för förmåner och stöd inom familjeområdet. Genomgången av stöd riktade till barnfamiljer visar på hur de olika försäkringarna och förmånerna är uppbyggda, samt hur de utvecklas och hur förutsättningar förändrats över tiden. Tanken med sammanställningen är att exempelvis nyanställda och andra som snabbt vill sätta sig in i området ska kunna använda den för att få en överblick av familjeförmånernas syften och utveckling sedan de infördes. Dokumentet ska även ses som ett komplement till försäkringsinformationen på www.forsakringskassan.se och i Socialförsäkringsböckerna. Referenslistan ger möjlighet till fördjupning av förmånerna.

Redogörelsen löper från de olika förmånernas införande till och med december 2004. Ett flertal utredningar som rör barn och deras familjer, och som kommer att påverka förmånernas utformning, pågår över årsskiftet 2004/2005. Dessa utredningar dokumenteras inte här. För vidare information om aktuella utredningar inom barn och familjeområdet se följande:

- Utredningen om översyn av föräldraförsäkringen (dir. 2004:44). Beräknat slutdatum 1 september 2005.
- 2002 års vårdnadskommitté (dir. 2002:89). Beräknat slutdatum 1 november 2004, förlängt till 31 mars 2005.
- Utredningen om översyn av personlig assistans för vissa personer med funktionshinder (dir. 2004:107). Beräknat slutdatum 31 december 2006.
- Utredningen om bilstöd till personer med funktionshinder (dir. 2003:137, dir. 2004:64). Beräknat slutdatum 31 december 2004.
- Utredningen om inrättande av en ny myndighet för internationella adoptionsfrågor (dir. 2004:120). Beräknat slutdatum 31 december 2004.

Kunskapsöversikten har skrivits av Stina Berggren. I arbetet har också Ann-Zofie Duvander och Else-Marie Möller deltagit.

Stockholm, april 2005

Edward Palmer
Chef för enheten för forskning och utveckling

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	7
1 Inledning	8
2 Föräldraförsäkringen	8
2.1 Föräldrapenning.....	8
2.2 Tillfällig föräldrapenning.....	11
2.3 Havandeskapspenning.....	13
3 Barnbidrag	13
3.1 För barnet.....	13
4 Bidrag vid adoption av utländska barn	14
4.1 Underlätta adoption.....	14
5 Underhållsstöd	15
5.1 Barns ekonomiska standard vid separation.....	15
6 Bostadsbidrag till barnfamiljer	17
6.1 Ett eget sovrum.....	17
7 Barn med funktionshinder	19
7.1 Vårdbidrag.....	20
7.2 Assistansersättning.....	22
7.3 Bilstöd.....	23
Referenser	25

Summary

This paper gives an overview of the Swedish financial support for families, their aims and development from introduction until December 2004. The Swedish financial policy for families is subdivided into insurance schemes, general allowances and means-tested allowances. The insurance schemes are: parental cash benefit, temporary parental cash benefit and pregnancy cash benefit. The general allowances are: general child allowance, including large-family supplement, and cost-of-adoption allowance. The means-tested allowances are: maintenance support, housing allowance, care allowance, assistance allowance and car allowance.

Parental cash benefit is primarily a form of financial compensation for part of the income lost during the period of parental leave in connection with childbirth. The goal of parental cash benefit has scarcely changed since the introduction of parental insurance in 1974. At that time, the emphasis was on giving women the opportunity to take part in working life, increasing equality between women and men, and providing compensation for loss of income arising from childbirth due to one of the parents normally staying at home. These goals are still valid, but today more emphasis is placed on the importance of both parents taking parental leave also from the child's point of view. The child needs and has right to both parents.

Temporary parental cash benefit aims at providing financial compensation to parents who have to temporarily stay at home from work in order to nurse sick children or accompany sick children to a doctor or other care establishment. At the beginning of the 1970's, there was a strong opinion in favour of increasing the number of municipal child-carers rather than giving parents more opportunity to stay at home to care for sick child. Child-carers went to the home of the family, and they were intended to help parents who were unable to take care of their sick children for reasons of work, illness, etc. However, developments took a different turn, since it was believed there were situations where the parents were the best person to look after the child.

Pregnancy cash benefit compensates loss of income during pregnancy when work is injurious or involves risks to the foetus. Pregnancy cash benefit has been criticized for being unsuited for the labour market of today and because only certain groups are eligible. More women than those receiving pregnancy cash benefit are at home towards the end of pregnancy, but receive instead sickness cash benefit or use parental cash benefit days. Pregnancy cash benefit thus fails to cover all expectant mothers' difficulties in combining working life with pregnancy, and there is a need for a single system for all pregnant women. Some form of general compensation for all women nearing the end of pregnancy is a solution that has been put forward recently.

Child allowance is a form of support which affects virtually all families with children. General child allowance was introduced in 1948 and today aims at redistributing financial resources between families with and without children, and between families with few or many children. The large-family supplement reinforces the effect of redistribution between families with few and many children. Child allowance also has an equalizing effect on costs over the life cycle.

Cost-of-adoption allowance aims at preventing families with poor financially situation to be excluded from the possibility to adopt. Further the allowance should make it easier for families to give an adopted child siblings.

Sixty per cent of children living with only one of their parents receive *maintenance support*. The support is paid out to the parent with whom the child is living and is intended to regulate maintenance between the parents when they cannot come to a mutual agreement. The support is also designed to help single parents offer their children reasonable financial security even when the second parent is lacking or has a low income. A test is applied to determine whether the parent with whom the child is not living has the means to repay all or part of the amount paid out. In some cases, this parent repays the full amount paid out by the social insurance office, in which case the latter functions merely as a transfer agent of the child's maintenance.

Housing allowance is a means-tested allowance within the framework of financial policy for families. The twin aims of the housing allowance are to create basic financial security for families with children and to raise the standard of housing. The basic idea is to ensure that families in poor financial circumstances also have access to accommodation of a reasonable standard. Over the years, housing allowance has thus been a combination of housing and family policy, which is clear from its two constituent parts – an allowance for the cost of accommodation and an allowance for children living at home.

Support for children with chronic illnesses or disabilities takes the form of *care allowance*, *assistance allowance* and *car allowance*. The aim of such benefits is to give these children and their families the opportunity to participate in society on equal terms with others. Families with disabled children often feel they suffer financial difficulties due to reduced opportunities to do paid work. There are also problems in the social situation of the parents, such as poorer health and periods of sick leave. This also has a negative impact on the family finances.

Sammanfattning

Denna kunskapsöversikt av förmåner som riktar sig till barn och deras föräldrar behandlar försäkringar såsom föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning, generella stöd som barnbidrag och adoptionsbidrag samt behovsprövade bidrag som underhållsstöd, bostadsbidrag, vårdbidrag, assistansersättning och bilstöd. Dokumentet är tänkt att användas som ett slags uppslagsverk och ska ge en överblick av familjeförmånernas syften och utveckling sedan de infördes.

Föräldrapenningen är en ekonomisk kompensation för en del av inkomstbortfallet under föräldraledighet vid barnets födelse.

Tillfällig föräldrapenning ger föräldrar ekonomisk kompensation när de måste stanna hemma från arbetet för att ta hand om sitt sjuka barn eller följa barnet till läkare eller annan vårdinrättning. I tillfällig föräldrapenning ingår även pappadagar som ger pappor möjlighet att vara hemma samtidigt som mamman vid barnets födelse.

Havandeskapspenning kompenserar för inkomstbortfall under graviditeten då arbetet är skadligt eller medför risker för fostret.

Barnbidrag inklusive flerbarnstillägg har till syfte att omfördela ekonomiska resurser mellan familjer med och utan barn samt mellan familjer med få och flera barn.

Adoptionsbidrag har till syfte att förhindra att ekonomiskt svaga grupper uteslängs från möjligheten att adoptera samt att underlätta att adoptivbarn får syskon.

Underhållsstöd betalas vid separation till den förälder där barnet bor och syftar till att reglera underhållet mellan föräldrarna i de fall de själva inte kan komma överens.

Bostadsbidrag har till syfte både att skapa ekonomisk grundtrygghet för barnfamiljer och att höja bostadsstandarden.

Vårdbidrag, assistansersättning och *bilstöd* syftar till att barn med långvariga sjukdomar eller funktionshinder och deras familjer ska ges möjlighet att vara delaktiga i samhället på lika villkor som andra.

1 Inledning

Avsnitten om de olika förmånerna inleds med ett stycke om förmånens syfte och fortsätter med historik om förmånens utveckling och diskussion. Under syfte återges beslutsfattarnas ursprungliga och nutida syfte med försäkringen eller stödet. Syftet kan ha modifierats för vissa förmåner medan andra är intakta. Under syftet ryms även hänvisningar var läsaren kan få information om gällande regler och beskrivning av den aktuella försäkringen eller stödet. Orsaken till varför detta inte skrivs ut i texten är att förmånerna förändras regelbundet. Dokumentet skulle snabbt bli inaktuellt. Avsnittet om förmånens historik och diskussion lyfter fram förmånernas utveckling över tiden. Beskrivningen gör inte anspråk på att vara heltäckande utan har i syfte att på ett lättillgängligt sätt ge viktiga och avgörande händelser och diskussioner som har påverkat förmånen och dess utveckling. För vidare studier av förmånen hänvisas till referenslistan.

2 Föräldraförsäkringen

”Det övergripande målet för svensk familjepolitik är att ge barnen trygga uppväxtvillkor och att ge bägge föräldrarna möjlighet att förena föräldraskap och förvärvsarbete.” (SOU 2001:24, s 43)

Politiken som rör familjer förändras över tiden. Förändringarna beror på olika samhällsförändringar liksom allmän ekonomisk utveckling, utbyggnad av den offentliga sektorn och demografiska förändringar. Vissa samhällsförändringar är direkt beroende av politiska beslut medan andra står utanför statsmakternas omedelbara kontroll. Den moderna svenska familjepolitiken har sitt ursprung i den offentliga debatten under 1960- och 1970-talen med nya politiska vindar.

2.1 Föräldrapenning

Föräldrapenningen har till syfte att möjliggöra både för kvinnor och män att kombinera förvärvsarbete med familjeliv. Båda föräldrarna skulle ses som individer med rättigheter och skyldigheter gentemot sina barn och mot arbetsmarknaden. Föräldrapenning ska även täcka en större del av inkomstbortfallet som föräldraledigheten innebär. Detta för att ge föräldrar möjlighet att vara hemma med sitt barn under en längre sammanhängande period vid barnets födelse eller adoption. Dessa två syften betonades även när föräldraförsäkringen infördes år 1974. Sedan 1990-talet har även barnets perspektiv kommit i fokus (prop. 1973:47, s 19ff, RFV 2002a).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2002:1 (RFV 2002a).

2.1.1 Jämställdhet och barnets bästa

1974 års föräldraförsäkring grundlades under 1960- och 1970-talen. Vid den tiden hade både kvinnor och män börjat utbilda sig i allt större utsträckning innan de började förvärvsarbete. Giftna kvinnors förvärvsarbetsfrekvens ökade kraftigt, vilket förbättrade många barnfamiljers ekonomi. Diskussioner fördes om samhället skulle gå från en huvudförsörjarmodell, där oftast mannen var den som tjäna-

de pengar och försörjde familjen, till en tvåförsörjarmodell, där både kvinnan och mannen tog sitt ansvar för arbete och barn. På 1960-talet fanns det ekonomiska och ideologiska intressen att öka kvinnors förvärvsfrekvens. På grund av den goda ekonomiska utvecklingen fanns det stora behov av arbetskraft i Sverige. Istället för att fortsätta satsa på arbetskraftsinvandring arbetade politikerna för att kvinnorna, som sågs som en sorts arbetskraftsreserv, skulle införlivas i arbetskraften. För att underlätta kvinnornas arbetsmarknadsanknytning lades betoningen i föräldraförsäkringen på föräldrarna, på kvinnan och mannen som individer. 1974 års föräldraförsäkring var även tänkt att vara en katalysator för ökad jämställdhet mellan kvinnor och män i samhället. I efterhand menar många forskare att utvecklingen för ett mer jämställt arbetsliv och familjeliv påskyndades på grund av en ekonomisk nödvändighet (Bergqvist 2001, Klinth 2002, prop. 1973, s18ff).

Innan föräldraförsäkringen infördes hörde en så kallad moderskapspenning till den allmänna försäkringen. Moderskapspenningen inrättades år 1961 och byggde på en standardtrygghetsprincip som innebar att alla mödrar fick ett visst grundbelopp oavsett om de arbetade eller inte. Tanken med denna moderskapspenning var att försäkra kvinnor som inte arbetade en viss egen inkomst. Moderskapspenningen gav kvinnor år 1972 ett grundbelopp på 1080 kr vilket motsvarade grundsjukpenning i 180 dagar. Vid flerbarnsfödelse utgick ytterligare 540 kr för varje barn utöver det första. Av moderskapspenningen kunde 300 kronor betalas ut tidigast 120 dagar före den beräknade födseln (SOU 1972, s 57, Hinnefors 1990, s 99).

En förvärvsarbetande kvinna som var tvungen att avbryta sitt arbete på grund av ett barns födelse hade även rätt till tilläggssjukpenning i högst 180 dagar. Tilläggssjukpenningen kunde tidigast betalas ut 60 dagar före beräknad födelse. Om kvinnan arbetade mer än 30 dagar under denna tid upphörde rätten till sjukpenning. För att överhuvudtaget få ut tilläggssjukpenning måste kvinnan under minst nio månader ha varit placerad i en sjukpenningklass där sjukpenningen var högre än grundsjukpenningen på 6 kronor per dag. Tilläggssjukpenningen var som lägst 6 kronor och som högst 52 kronor per dag. Enligt lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagens avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m.m. fick en kvinna som längst vara borta från arbetet i sex månader på grund av graviditet och födelse av barn utan att hon riskerade att förlora sitt arbete (SOU 1972, s 28, 58f, 130f).

Den nya föräldraförsäkringen innebar att moderskapsförsäkringen togs bort, att papporna fick rätt att utnyttja föräldrapenningen, att sjukpenning för vård av sjukt barn infördes (se tillfällig föräldrapenning) samt att föräldrapenningen blev pensionsgrundande och skattepliktig. Grunden för föräldraförsäkringen är den så kallad inkomstbortfallsprincipen. Genom föräldrapenningen kompenseras föräldrarna för förlorad inkomst upp till ett visst tak. Det är alltså individens arbetsinsats på arbetsmarknaden som betonas. I och med den nya föräldraförsäkringen kunde 6 månaders föräldrapenning tas ut vid barnets födelse. Familjestödsutredningen var emot en alltför kraftig förlängning av föräldradigheten då detta skulle kunna medföra längre avbrott i förvärvsarbetet för många kvinnor. Det befarades att detta i sin tur kunde leda till att kvinnor skulle ha sämre anställnings- och befordringsmöjligheter. Redan efter ett år förlängdes dock tiden till sju månader och två år senare till nio månader. Idag är också kvinnors generellt sämre ställning på arbetsmarknaden ett argument bland de som förespråkar en individualiserad föräldraförsäkring (Bergqvist 2001, prop. 1973, s18ff, SOU 1972, s 250, RFV 2004a).

Som tidigare diskuterats var en tanke med föräldraförsäkringen att öka jämställdheten mellan kvinnor och män. I föräldraförsäkringens inledande skede fanns diskussioner om reglerad uppdelning av antalet föräldrapenningdagar mellan

föräldrarna. I betänkandet Familjestöd som kom år 1972 betonade Familjepolitiska kommittén vikten av delat föräldraansvar. Tanken var att en föräldraförsäkring skulle bidra till större jämställdhet och bättre fördelning av ansvar och arbetsuppgifter i hemmet. År 1973 kom ett förslag att ingen förälder skulle få ta ut hela föräldraledigheten själv. Man menade att det i de flesta fall skulle bli modern som stannade hemma på grund av de skillnader i lön och befordringsmöjligheter som existerade mellan könen. Förslaget var att föräldrapenning skulle utbetalas i tolv månader, men att ingen förälder skulle kunna utnyttja mer än åtta månader själv, med vissa undantag för ensamstående föräldrar. Frågan utreddes i familjestödsutredningen som tillsattes när föräldraförsäkringen infördes. I sitt betänkande fastslog utredningen att försäkringen skulle förlängas till åtta månader och att en förälder själv inte skulle kunna utnyttja mer än sju månader. Våren 1976 förbereddes en förlängning av föräldraförsäkringen till åtta månader, men det togs inte hänsyn till familjestödsutredningens förslag att en månad skulle vara en så kallad "pappamånad", utan föräldrarna fick själva bestämma över hur dagarna skulle fördelas. Som en motreaktion till att regeringen inte planlade en uppdelning av föräldraförsäkringen, genomförde en grupp riksdagskvinnor en "kvinnokupp". "Kvinnokuppen" bestod i att kvinnorna lämnade in en motion om en uppdelning av föräldraförsäkringen utan att meddela den egna partiledningen och mot deras tidigare avslående. Dock hann inte regeringen göra några förändringar i föräldraförsäkringen innan val och regeringsbyte hösten 1976. Den nya regeringen föreslog ingen uppdelning av föräldraförsäkringen under sin regeringstid (Bergqvist 2001, s 22ff).

I början av 1990-talet kom frågan om reglerad uppdelning av föräldrapenningdagarna upp igen. Det hade då uppmärksammats att papporna tog ut sina föräldrapenningdagar i en mycket liten skala. År 1977 tog papporna ut 2,2 procent av föräldradagarna och år 1994 hade uttaget ökat till 11,4 procent. Regeringen tillsatte i början av 1990-talet "pappgruppen", en särskild arbetsgrupp om papporna, barnen och arbetslivet. Gruppen hade i uppdrag att undersöka och undanröja hinder för att öka pappornas uttag av föräldraledighet. Pappgruppen drev frågan om obligatoriska pappadagar, det vill säga att en del av föräldrapenningdagarna borde knytas direkt till fadern (prop. 1993/94, s 66).

År 1995 infördes 30 dagar förbehållna vardera föräldern, så kallade mamma- och pappamånad. Beslutet innebar att föräldrapenningdagarna fördelades lika mellan föräldrarna som i sin tur kunde överlåta de flesta dagarna till den andra parten utom 30 dagar som var knutna till individen. Som beskrivits ovan består i stort sett detta beslut än idag med skillnaden att idag är 60 dagar förbehållna varje enskild individ. Om föräldern inte tar ut dessa dagar går de förlorade. En studie gjord av RFV visar dock att de flesta föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå, ca 97 procent, togs ut under första delen av 1990-talet. Motsvarande siffra för lägstಾನivådagarna är mellan 85 och 92 procent (RFV 2004a, s 49, RFV 2002b).

År 1980 infördes en så kallad "snabbhetspremie" inom föräldraförsäkringen. Snabbhetspremien innebar att om nästa barn föddes inom 24 månader efter föregående barns födelse och föräldern gått ned i arbetstid kom föräldrapenningen att beräknas på den SGI individen hade haft för det tidigare barnet. 1986 ökade tiden till att föräldern får behålla sin tidigare SGI om nästa barn föds inom 30 månader. Snabbhetspremien fick effekten att allt fler födde barn tätare vilket bidrog till ökat födelsetal i slutet av 1980-talet (Ds 2001, s 119f, s 167f).

Syftet med föräldraförsäkringen har under 1990-talet utvidgats till att även sätta barnet i centrum. I regeringens prop. 2000/01:44 kommer detta tydligt fram och kan belysas med följande citat:

Den svenska föräldraförsäkringen sätter barnet i centrum och ger genom sin flexibilitet familjer med olika villkor möjlighet till tid med barnen efter vars och

ens behov. Föräldraförsäkringen har som mål att stödja båda föräldrarnas möjligheter att förena förvärvsarbete med föräldraskap och framhåller särskilt männens ansvar för sina barn (Prop. 2000/01:44, s 22).

2.2 Tillfällig föräldrapenning

Syftet med tillfällig föräldrapenning är att kompensera föräldrarna ekonomiskt för förlorad arbetsinkomst, som uppstår då de behöver stanna hemma tillfälligt för att vårda sina sjuka barn (RFV 2001a, s 7).

Pappan har rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse och syftet är att ge pappan möjlighet att vara med vid förlossningen samt hjälpa mamman den första tiden efter födseln. Pappan ska ges möjlighet att skapa en god kontakt med sitt nyfödda barn samt att stärka sitt deltagande i det nyfödda barnets vård (SOU 1972, s 250f, prop. 2000/01, s 29).

Föräldrar som avstod från förvärvsarbete i samband med besök i barnets förskola, skola eller fritidshem hade tidigare rätt till tillfällig föräldrapenning i form av en kontaktdag per år. Kontaktdagar har införts och avskaffats ett flertal gånger och senast avskaffades den 1 juli 2003.

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2001:6 (RFV 2001a).

2.2.1 Mer än vård av sjukt barn

Under 1940-talet utvecklades en så kallad social hemhjälp i kommunerna. Den sociala hemhjälpen är en av föregångarna till den tillfälliga föräldrapenningen. När hjälpen för vård av tillfälligt sjuka barn utvecklades från 1940- till 1970-talet var den största orsaken att minimera störningar i produktiviteten som ett hastigt förvärvsavbrott kunde innebära. Till att börja med fanns kommunalt anställda hemvårdare som för en kortare tid hjälpte till då en hemarbetande förälder på grund av sjukdom eller födsel inte orkade sköta hemmet. Verksamheten utvidgades under 1950-talet till att hemhjälp även gavs genom särskilt utbildade barnvårdare. Barnvårdarna var avsedda att hjälpa föräldrar som på grund av förvärvsarbete, sjukdom eller dylikt inte kunde ta hand om tillfälligt sjukt barn. För att utjämna skillnader mellan kommuner och underlätta utbyggnad av verksamheten för social hemhjälp infördes på 1960-talet ett statligt bidrag till kommunerna. Statsbidraget var 35 procent av kommunens kostnader för verksamheten efter avdrag för föräldraavgifterna. Familjepolitiska kommittén ville öka antalet barnvårdare för att stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Man menade att då det i realiteten oftast var kvinnan som stannade hemma och tog hand om barnen, skulle hennes möjligheter till anställning och befordran försämrats om inte mer hjälp gavs åt förvärvsarbetande kvinnor (SOU 1972, s 71, s 259ff).

Så blev dock inte fallet, utan ersättningen till föräldrarna utvecklades istället. En av orsakerna till att en ersättning vid vård av sjukt barn tillkom var att den kommunala sociala hjälpverksamheten inte alltid ansågs täckta behoven, särskilt inte vid infektionstoppar. Diskussionen var även inne på att det fanns situationer, till exempel på grund av sjukdomens karaktär, då det var lämpligast att just en förälder tog hand om barnet. Föräldrar som var tvungna att vara hemma för vård av sjukt barn skulle ha ett inkomstbortfallsskydd (prop. 1973, s 25, SOU 1972, s 260).

Innan föräldraförsäkringen infördes, och därmed sjukpenning för vård av sjukt barn, kunde statligt anställda få tjänstledigt högst 15 dagar per år med litet avdrag på lönen för att ta hand om sitt sjuka barn. Liknande bestämmelser fanns

även för kommunalt anställda. Förutsättningarna för att statligt och kommunalt anställda föräldrar skulle få vara hemma var att barnets tillsyn inte kunde ordnas på annat sätt eller att barnets sjukdom uppkom hastigt (SOU 1972, s 259).

Föregångaren till tillfällig föräldrapenning, *sjukpenning för vård av sjukt barn*, tillkom när föräldraförsäkringen trädde i kraft år 1974. Sjukpenning för vård av sjukt barn kunde tas ut till och med barnet fyllt tio år. Ersättningstiden var tio dagar per familj och år. År 1977 ändrades ersättningen till *föräldrapenning för tillfällig vård av barn* och antalet dagar till sammanlagt tolv dagar per år i familjer med ett barn, 15 dagar i familjer med två barn och 18 dagar i familjer med tre eller fler barn. Rätten utvidgades även till att omfatta de situationer när den ordinarie vårdaren är sjuk, när föräldern behöver följa ett barn till den förebyggande hälsovården och när en förälder besökte samhällets förskoleverksamhet (så kallad kontaktdag). I det sistnämnda fallet begränsades ersättningen till en dag per år och förälder. I juli 1985 fick adoptivföräldrar motsvarande rättigheter till ersättning vid mottagande av adoptivbarn (prop. 1973, s 24ff, RFV 2004a, s 7, s 20).

Pappans särskilda dagar i samband med barns födelse infördes år 1980. Syftet var att ge pappan större möjlighet att tidigt vara tillsammans med sitt barn och vänja sig vid att sköta det, samt att ta hand om äldre syskon om det fanns. Redan tidigare hade fadern rätt att ta ut dagar i samband med barnets födelse, men då gjordes uttaget från tillgängliga dagar för sjukpenning för vård av sjukt barn. Samtidigt som pappan fick rätt till tio "egna" dagar i samband med barnets födelse eller adoption utökades det totala antalet dagar med tillfällig vård av barn till 60 dagar per barn och år. Från och med år 2001 kan en annan person än pappan få rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse. Syftet är att modern ska kunna få stöd i samband med förlossningen, trots att det inte finns någon pappa eller pappan inte kan utnyttja sin rätt till pappadagarna på grund av särskilda omständigheter. Även en ensamstående pappa som vårdar barnet om mamman är avliden har motsvarande möjlighet (RFV 2004a, s 13, prop. 2000/01, s 28f).

Från och med år 1986, när det nuvarande begreppet *tillfällig föräldrapenning* infördes, utökades den så kallade kontaktdagen till två dagar per barn och år. Dessa kontaktdagar kunde tas ut när barnet fyllt fyra år men inte tolv år. Föräldrarna hade rätt till ersättning när de avstod från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets förskola, skola eller fritidsverksamhet. I samband med sanering av statsbudgeten i mitten av 1990-talet avskaffades dessa två kontaktdagar. I juli 2001 infördes kontaktdagar igen. En förälder med ett barn mellan sex och elva år kunde ta ut en kontaktdag per år. Den yngsta åldern för att få ta ut kontaktdagar höjdes och orsaken var att utredningen menade att barn har det största behovet av kontaktdagar när det börjat skolan. I förskoleverksamheten deltar föräldrar mer kontinuerligt i barnens vardagliga miljö genom hämtning och lämning. Kontaktdagarna avskaffades igen juli 2003 på grund av ökade utgifter (RFV 2004a, s 21,52,75, prop. 2000/01, s 33, RFV 2003a).

När föräldern varken kunde arbeta eller vårda sitt barn fanns tidigare inga möjligheter för någon annan person att få rätten till tillfällig föräldrapenning och i stället för föräldern vårda barnet. Detta kunde skapa svåra situationer framförallt för ensamstående föräldrar som inte har den naturliga hjälpen som sammanboende föräldrar har. Majoriteten av barnen i Sverige lever med båda sina föräldrar, men det blir allt vanligare att barn enbart bor med en förälder. Andelen barn som bodde med ensamstående föräldrar år 1970 var 4,7 procent (SOU 1972:34, s 418). Mellan åren 1985 och 1995 ökade andelen barn som bodde med ensamstående föräldrar från 13 till 18 procent (prop. 2000/01:44, s 22). Från och med år 1995 kan en förälder som måste arbeta överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan försäkrad som avstår från arbete för att vårda barnet i föräldrarnas ställe

när barnet är sjukt. Från juli 2001 kan tillfällig föräldrapenning även betalas ut till en annan försäkrad än mamman eller pappan, om de varken kan arbeta eller vårda barnet (exempelvis om föräldern är sjuk och får sjuklön/sjukpenning) (prop. 2000/01, s 31, RFV 2004b, s 112).

2.3 Havandeskapspenning

Syftet med havandeskapspenning är att ge kvinnor, som har nedsatt arbetsförmåga på grund av graviditet, ersättning för förlorad arbetsinkomst i graviditetens slutskede. Arbetet ska vara av sådan art att det är fysiskt påfrestande eller innebär en riskfylld arbetsmiljö (RFV 1995, s 13).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2002:6 (RFV 2002c).

2.3.1 Innan födseln

När havandeskapspenningen infördes år 1980 gällde reglerna enbart kvinnor med fysiskt påfrestande arbeten. Juli 1985 ändrades reglerna till att även gälla kvinnor med arbeten där det på grund av arbetsmiljön kan finnas risker för foster-skador. De fysiskt påfrestande arbetena som avses är främst inom den tunga industrin, sjukvården, transportväsendet, butikshandeln och hotell- och restaurangbranschen. Innan en kvinna får havandeskapspenning ska arbetsgivaren erbjuda andra arbetsuppgifter som inte medför risker för fostret (RFV 1995, s 13, RFV 2004a, s 20).

I en rapport från RFV analyseras gravida kvinnors situation (RFV 2003b). Rapporten visar att majoriteten av gravida kvinnor har ersättning från socialförsäkringen i slutet av graviditeten, men att det finns stora variationer av vilken ersättning kvinnorna får mellan de olika länen. Havandeskapspenningen betalas i genomsnitt till cirka en femtedel av kvinnorna i omkring 40 dagar. I rapporten lyfts det fram att havandeskapspenningens regelverk tillkom då arbetslivet såg annorlunda ut jämfört med idag och att en översyn av reglerna därför borde genomföras.

3 Barnbidrag

Barnbidragets syfte är att omfördela kostnaderna mellan familjer med och utan barn. Eftersom individen i perioder utan barn betalar skatt och i perioder med barn får barnbidrag, är tanken att kostnaderna över livscykeln även ska jämnas ut. När barnbidraget infördes i slutet av 1940-talet var syftet att stödja familjer ekonomiskt så att fler barn skulle födas och därmed påverka de låga födelsetalen i positiv riktning (SOU 2001, s 115f).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2002:10 (RFV 2002d).

3.1 För barnet

Från mitten av 1800-talet sjönk födelsetalen snabbt. Från att ha fött i genomsnitt ungefär fyra till fem barn per kvinna under 1700-talet och första hälften av 1800-talet, sjönk födelsetalet i genomsnitt till ca två barn per kvinna i början av 1900-talet. Man oroade sig för stagnation i utvecklingen av samhället och ekonomin till

följd av de låga födelsetalen. För att bryta denna trend började diskussioner om att försöka skapa en positiv befolkningspolitik. Det allmänna barnbidraget var ett led i detta.

De historiskt låga födelsetalen på 1930-talet ledde till många diskussioner och åtgärdsprogram. Kända debattörer var Gunnar och Alva Myrdal som skrev *Kris i befolkningsfrågan* (1934). Några medel som tillsattes för att nå målet med högre barnafödande var bättre och större bostäder, barnbidrag, skolmåltider, familjestöd och hälsokontroller (Ds 2001:57). I *Ny kris i befolkningsfrågan?* (Björklund et al. 2001) förespråkar författarna att en ökning av barnbidraget skulle få positiv effekt på barnafödandet. Barnbidraget följer inte fördelningspolitiken eftersom alla barnfamiljer oavsett inkomst får samma belopp. Författarna menar dock att en ökning av barnbidraget skulle ge en relativt större utjämning mellan barnfamiljer med olika inkomster än om det var behovsprövat (Björklund et al. 2001, s 86, s 105).

Det allmänna barnbidraget infördes år 1948 och dess storlek sattes ursprungligen till 260 kronor per barn och år. Barnbidraget innebar en omläggning och en utvidgning av samhällets stöd till barnfamiljer. Både familjer med hög och låg inkomst skulle få del av barnbidraget för att öka födelsetalen inom alla samhällsklasser. Barnens försörjning var hela samhällets angelägenhet då barnen var de som i framtiden skulle ta över och föra samhället vidare. Innan barnbidraget fanns så kallade barnavdrag i beskattningen, vilket främst gynnat de som hade höga inkomster. Detta barnavdrag behölls i den kommunala beskattningen fram till år 1952 (SOU 1972, s 52, SCB 2002, SOU 2001, s 116).

Barnbidraget anses vara ett billigt instrument inom familjepolitiken. Familjepolitiska utredningen visar att en utbetalning kostar ca 8 kronor för ett barnbidrag medan motsvarande utbetalning för bostadsbidraget kostar omkring 140 kronor (SOU 2001, s 105). Utredningen föreslog även två nya tillägg till barnbidraget, ett ensamförälderstillägg och ett studerandetillägg. RFV delade uppfattningen att studerande med barn har behov av ett särskilt stöd så att det blir lättare att förena föräldraskap och studier. Däremot ansåg RFV att endast ett bidrag ska utgå per barn oavsett om båda föräldrarna studerar. Förslagen har ännu inte genomförts (SOU 2001, s 267, 275ff, RFV 2001b).

4 Bidrag vid adoption av utländska barn

Syftet med adoptionsbidraget är att förhindra att ekonomiskt svaga grupper uteslängs från möjligheten att adoptera. Ett annat syfte är att underlätta att adoptivbarn får syskon genom att familjen kan få bidrag för att adoptera fler barn (prop. 1988/89, s 6).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2002:12 (RFV 2002e).

4.1 Underlätta adoption

Adoptionskostnadsbidraget infördes 1 januari 1989 som en följd av att kostnaderna för att adoptera hade ökat betydligt. En orsak till att bidraget infördes var bland annat de internationella valutaförändringarna. För att inte riskera att ekonomiskt svaga grupper skulle uteslängas från möjligheten att adoptera och att adopterade inte skulle få syskon infördes bidraget. Bidraget föreslogs vara skattefritt och uppgå till 50 procent av genomsnittskostnaderna för adoption från

barnets ursprungsland, dock högst 20 000 kronor. En lagändring infördes 1 juli 1997 som innebar att beloppet blev 24 000 kronor per barn oavsett vilket land barnet kom ifrån. Den 1 januari 2001 höjdes bidraget från 24 000 till 40 000 kronor (prop. 1988/89, s 6, prop. 1996/97, s 41, RFV 2004a, s 60, s 74).

Verksamheten med internationella adoptioner har pågått i Sverige i princip sedan 1950-talet. Från början kom de flesta barnen genom förmedling av svenska medborgare som arbetat utomlands eller genom familjer som adopterat själva. För att säkerställa offentlig kontroll över verksamheten inrättades i början av 1970-talet Nämnden för internationella adoptionsfrågor som sedan bytte namn till Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA). Nämnden förmedlade till en början även ansökningar i Sverige om adoption av utländska barn. Denna uppgift har överförts till särskilda adoptionsorganisationer, som står under tillsyn och kontroll av NIA. Efter en successiv ökning fram till år 1977, då nära 1 900 barn förmedlades, har antalet adoptioner minskat. Antalet utländska barn som adopteras till Sverige har idag en relativt stabil omfattning. Omkring 1000 barn adopteras varje år till Sverige. Under år 2002 fick sammanlagt 937 barn adoptionskostnadsbidrag, vilket är 40 barn färre än år 2001 (prop. 1996/97, s 88, RFV 2004e).

5 Underhållsstöd

Syftet med underhållsstödet är att kompensera ensamstående föräldrar som har barnet boende hos sig för de merkostnader barnet medför. Barnet ska tryggas en viss ekonomisk standard och fattigdom ska undvikas oavsett familjesituation. Barnet ska inte heller bli lidande till följd av den underhållsskyldige förälderns eventuella försumlighet eller oförmåga att betala underhåll (prop. 1995/96, s 31, SOU 1972, s 59).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2001:9 (RFV 2001c).

5.1 Barns ekonomiska standard vid separation

Enligt Föräldrabalken (SFS 1949:381 kap. 6) har alla barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Det är barnets vårdnadshavare som har ansvar för att barnets rättigheter och behov blir tillgodosedda. Den som har vårdnaden om barnet har rätt och skyldighet att bestämma i de frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren har även ansvar för att barnet får den tillsyn som behövs samt att barnet får tillfredställande försörjning och utbildning (RFV 2003c, s 13).

Begreppet vårdnad avser den rättsliga vårdnaden om barnet, vilket i huvudsak innebär rätten och skyldigheten att bestämma över barnets person och företräda barnet i personliga och rättsliga angelägenheter. Vem som ger barnet den faktiska och vardagliga omsorgen beror till stor del på vem av föräldrarna barnet bor hos. Den förälder som inte bor med barnet och som inte är lika delaktig i barnets dagliga omvårdnad ska fullgöra sin underhållsskyldighet som vårdnadshavare genom att betala underhållsbidrag. Istället för att den bidragsskyldige föräldern betalar underhållsbidrag direkt till föräldern där barnet bor, kan underhållsstöd betalas ut. Den bidragsskyldige föräldern kan i sin tur bli återbetalningskyldig gentemot staten (RFV 2001c, s 12ff).

År 1917 lagstiftades att pappor som fick barn utanför äktenskapet hade ett ekonomiskt ansvar för sina barn även om de inte bodde tillsammans. I slutet av 1930-talet började staten träda in och göra utbetalningar i de fall då pappan inte tog sitt försörjningsansvar. 1964 infördes bidragsförskottet som ett stöd till ensamstående föräldrar. Bidragsförskottet administrerades först av kommunerna, men år 1977 togs administrationen över av Försäkringskassan. Enligt reglerna för bidragsförskott hade barnet rätt till bidragsförskott så snart det inte levde med båda sina föräldrar. Detta gällde även om barnet hade egen inkomst eller om boendeföräldern ensam kunde försörja barnet. Underhållsstödet infördes i februari 1997 och ersatte då bidragsförskottet, det förlängda bidragsförskottet och det särskilda bidraget till vissa adoptivbarn. Även om bidragsförskottet spelade en viktig fördelningspolitisk roll hade det konstaterats att bidraget medförde stora kostnader för staten och att det betalades ut till barn som inte kunde anses ha behov av det (RFV 2004a, s 56, prop. 1995/96, s 26, s 31ff).

Kritik riktades även mot att det fanns ett nära samband mellan bidragsförskott och underhållsbidrag. Reglerna för bidragsförskott utgick ifrån reglerna för underhållsbidrag. Bidragsförskott bestod av två delar; en förskottsdel och en utfyllnadsdel. Förskottsdelens motsvarade fastställt underhållsbidrag och betalades om underhållsbidraget inte betalades i tid eller med rätt belopp. Underhållsbidraget förskottades dock med högst det belopp som motsvarade bidragsförskottet (1173 kronor) och utfyllnadsdelen utgjorde då skillnaden mellan bidragsförskottet och underhållsbidraget. Det innebar att förskottsdelens som skulle återbetalas av den bidragsskyldiga föräldern bestämdes av det underhållsbidrag som fastställdes genom dom eller avtal. Oönskade konsekvenser kunde uppstå. Om underhållsbidraget blev lågt på grund av boendeföräldrarnas goda ekonomi kunde utfyllnadsbidraget från staten bli högt för att matcha barnets rätt till minst bidragsförskottets belopp. Utfyllnadsbidraget var ett rent samhällsstöd som inte återkrävdes. Det försörjningsansvar som den förälder som inte bor med barnet hade, kom i praktiken att i stor utsträckning förskjutades till staten. Detta trots att den bidragsskyldiga föräldern hade ekonomisk möjlighet att betala. I och med det nya underhållsstödet betonades att det i första hand är föräldrarna som har det ekonomiska ansvaret för sina barn (prop. 1995/96, s 26, s 31ff).

Underhållsstödet och dess föregångare bidragsförskottet har spelat en viktig fördelningspolitisk roll. Många ensamstående föräldrar har en ansträngd ekonomisk situation. Samhällsstöd i form av underhållsstöd bidrar till att barn med särlevande föräldrar kan ha ett ekonomiskt tryggt liv (prop. 1995/96, s 31).

Goda ekonomiska resurser ökar inte bara tryggheten och friheten, utan även möjligheten att förebygga ohälsa och undvika social isolering. Det är därför av central betydelse att barnfamiljers ekonomi är av rimlig standard. I Valfärdskommitténs rapport *Barn och ungdomars välfärd* (SOU 2001) diskuteras betydelsen av ekonomiska resurser ur barn och ungdomars perspektiv. Den omedelbara funktionen av ekonomiska resurser är ökad handlingsfrihet och möjlighet att välja bostad, semestermål, fritidsaktiviteter etc., vilket påverkar barn och ungdomars levnadsnivå. Även på längre sikt kan ekonomiska resurser inverka på barnens psykiska och fysiska utveckling. Internationella studier har även visat på betydelsen av god ekonomi för framgångar i skolan (SOU 2001, s 104).

Enligt Föräldrabalken (1949:381) fullgör föräldrar som har sina barn växelvis boende hos sig sin underhållsskyldighet genom att de båda har barnet boende hos sig. Vardera förälder står för barnets kostnader under den tid barnet vistas hos honom eller henne. Dessa föräldrar behöver inte betala underhållsbidrag. I enlighet med detta synsätt betalades tidigare inget bidragsförskott ut i det system som föregick underhållsstödet. När det nya underhållsstödssystemet infördes 1997 blev det dock möjligt att få utfyllnadsbidrag vid växelvis boende. Lagen innehöll inga bestämmelser hur stödet skulle fördelas mellan föräldrarna. De nya

reglerna fick en del oönskade effekter. Det utbetalda beloppet baserades på den bidragsskyldige förälderns inkomst, vilket kunde få till följd att en boförälder med hög inkomst kunde få utfyllnadsbidrag samtidigt som en annan boförälder med låg inkomst blev utan. Reglerna skapade också konflikter mellan föräldrarna vad gällde fördelningen av stödet. Dessa problem ledde till att RFV föreslog en regel­förändring som innebar att båda föräldrarna skulle få underhållsstöd. Avsikterna med regelförändringarna var att komma bort från de negativa konsekvenser som de gamla reglerna om utfyllnadsbidrag vid växelvis boende gav upphov till och att underlätta för föräldrarna att välja ett boende som passar bäst för dem och deras barn (RFV 1998a, s 31, RFV 2003c, s 19).

De nya reglerna trädde i kraft i april 2001. Enligt dessa har båda föräldrarna rätt till underhållsstöd då barnen bor växelvis. Maximalt betalas hälften av ett fullt underhållsstöd, det vill säga 586 kronor till respektive förälder. Detta belopp minskas med halva det återbetalningsbelopp som föräldern själv skulle ha betalt om denne varit bidragsskyldig (RFV 2004b, s 325f, RFV 2003c, s 19f).

6 Bostadsbidrag till barnfamiljer

Bostadsbidraget är idag ett medel både för att stärka bostadspolitiken och familjepolitiken. Bostadsbidraget för familjer består av en del till bostadskostnader och en särskild del för hemmavarande barn. Barnfamiljer och ungdomar mellan 18 och 29 år med svag ekonomi ska kunna ha bra och tillräckligt rymliga bostäder. Bostadsbidraget ska även bidra till att ge en ekonomisk grundtrygghet för barnfamiljer. Under perioden när barnen är små och bor hemma ökar försörjningsbördan för barnfamiljer i jämförelse med familjer utan barn och där barnen flyttat hemifrån. Bostadsbidraget för barnfamiljer kan då innebära en lättnad av denna försörjningsbörda (prop. 1995/96, s 19).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2004:10 (RFV 2004c).

6.1 Ett eget sovrum

Genom åren har bostadsbidraget haft till mål att höja bostadsstandarden, att minska trångboddheten, att utjämna kostnadsskillnader mellan olika regioner, mellan nyare och äldre bostäder samt att stärka de ekonomiskt svaga familjernas situation. Syftet med bostadsbidraget kan sägas ha rört sig mellan två delmål. Bostadsbidraget har tidvis haft ett mer utpräglat bostadspolitiskt syfte att öka nyproduktionen av lägenheter, att utjämna boendestandarden mellan olika familjer och minska trångboddheten. I linje med det bostadspolitiska syftet har riksdagen fastslagit att varje barn ska ha ett eget rum. Bostadsbidraget har även haft ett familjepolitiskt syfte att stödja ekonomiskt svaga barnfamiljer att kunna hålla sig med goda bostäder samt att vara solidare konsumenter. Bostadsbidraget omfördelar resurser dels över livscykeln, d.v.s. från perioder utan barn till perioder med barn, dels från familjer med goda inkomster till familjer med lägre inkomster samt mellan familjer utan barn till familjer med barn. Idag har bostadsbidragen såväl bostadspolitiska som familjepolitiska syften (Olsson 2000, s 6f, RFV 2004c, SOU 1995, s 39).

Under 1930-talet utvecklades stödformer som var början till dagens bostadsbidrag. Stödformerna hade sitt ursprung i 1930-talets ekonomiska kris. Målen var främst bostadspolitiska. Syftet var bland annat att öka produktiviteten av nybyggda lägenheter och därmed hålla uppe den ekonomiska aktiviteten inom byggsek-

torn under lågkonjunkturen. Undersökningar av bostäderna i tätorterna visade också att bostäderna till stor del var undermåliga. Det noterades även att trångboddheten för barnfamiljer var stor. Därför bestod stöden både av ett individuellt bostadsstöd till barnrika familjer, ett, s k. familjebidrag, samt ett finansierat stöd till den nyproducerade lägenheten. Familjebidraget gick till familjer med minst tre barn. Minimikraven för att få stöd till bostaden var att den skulle omfatta minst två rum och kök och vara "fullvärdigt utrustad" (SOU 2001, s 132).

Det andra skeendet i bostadsbidragets utveckling kom under efterkrigstiden. Bidragets familjepolitiska syfte kom att betonas alltmer, även om det bostadspolitiska målet inte var lämnat. För att göra det möjligt även för ekonomiskt svaga familjer att konkurrera om de goda lägenheterna gjordes stödet inte bara beroende av familjens storlek utan även av familjens inkomst. I slutet av 1940-talet infördes ett familjebostadsbidrag som hade till syfte att stimulera barnfamiljer att skaffa sig goda bostäder. Det var känt att barnfamiljer hade svårt att bekosta bra bostäder och genom detta familjebostadsbidrag skulle deras möjligheter öka. De produktionspolitiska målen tonades ner genom att stöden inte gjordes begränsade enbart till nyproducerade lägenheter. Den direkta kopplingen mellan finansieringsstöd till nyproducerade fastigheter och bidrag till familjerna försvann. Detta innebar att en familj kunde få bidrag oavsett i vilken form fastigheten förvaltades och oavsett vem som var ägaren (SOU 2001, s 133).

Under 1960-talet kom den familjepolitiska dimensionen ytterligare att förstärkas. Intresset riktades mot barnfamiljernas allmänna ekonomiska situation. Det diskuterades om möjligheterna att sammanföra barnbidrag och bostadsbidrag till ett inkomstprövat konsumtionsstöd. Förslaget genomfördes dock aldrig. I slutet av 1960-talet valde sittande regering att införa ett differentierat bostadsstöd. Ett så kallat grundbelopp, som utgick till barnfamiljer oberoende av bostadskostnader, kompletterade bostadsbidraget. 1940-talets familjebostadsbidrag ersattes år 1969 av ett system med bostadstillägg för barnfamiljer. Bidraget bestod av en statlig del och en kommunal del. Det statliga tillägget utgjordes av ett grundbelopp som utgick oberoende av bostadsvillkor och ett belopp som var knutet till bostaden. I det kommunala tillägget krävdes att bostadskostnaden uppgick till ett visst minimibelopp (SOU 2001, s 135).

Under 1970-talet slopades kraven om bostadens storlek och utrustning. Motiven till detta var att 90 procent av barnfamiljerna hade redan det högsta utgående bostadstillägget. Det statliga tillägget höjdes och gjordes till ett enhetligt belopp. Det kommunala tillägget fördubblades och de övre hyresgränserna höjdes. Bostadstillägget byggdes ut och kom att omfatta även hushåll utan barn (SOU 2001, s 135).

Under 1980-talet tillsattes en bostadspolitisk kommitté som vid utredning av bostadsbidraget menade att det bostadspolitiska målet inte var uppfyllt. Bostadsstandardens ansågs vara ojämnt fördelad, vilket berodde på familjers olika valmöjligheter och ekonomiska resurser. Kommittén föreslog att den övre gränsen för bostadskostnaderna skulle höjas och differentieras. Man ville att även barnfamiljer med låga inkomster skulle ha möjlighet att skaffa nyproducerade lägenheter. På sikt skulle barnfamiljerna bo så att varje barn kunde få ett eget sovrum (SOU 1986, s 11, s 34).

Sedan januari 1994 har staten hela kostnadsansvaret för bostadsbidraget. I mitten av 1990-talet tillsattes en utredning för att se över bostadsbidragssystemet. Målet var att minska de kraftigt stigande kostnaderna för bostadsbidraget. Regeländringar genomfördes och innebar att både den lägsta och den högsta gränsen för bostadskostnaden som ligger till grund för bostadsbidraget höjdes. Höjningarna av gränserna stärkte bidraget mest för familjer med tre eller fyra barn, men även för mer barnrika hushåll. Gruppen som har rätt att söka stödet

begränsades. Kategorin hushåll över 29 år utan barn upphörde 1 januari 1996. I praktiken vänder sig stödet nu till ensamstående föräldrar och barnrika familjer (SOU 1995, s 54, prop. 1995/96).

År 2001 kom Familjeutredningen med sitt slutbetänkande "Ur fattigdomsfällan". Kommittén konstaterade att svenska boendestandarden för barn och barnfamiljer är god. Bostadsbidraget ansågs dock inte längre fylla samma bostadspolitiska funktion. Bostadsbidraget subventionerar bostadskostnaderna upp till en viss gräns och kommittén menade att relativt stor andel av bidragshushållen har bostadskostnader som överstiger dessa gränser. Bostadsbidragets roll som högkostnadsskydd för boende i nyproduktion ansågs därför begränsad. En av utredningens slutsatser var även att bostadsbidragets inkomstprövande del gav höga marginaleffekter. Det föreslogs därför att ett familjestöd utan bostadsanknytning och inkomstprövning borde utformas. Motiven var att minska inlåsnings-effekterna och ge barnfamiljer större handlingsutrymme och bättre möjligheter att själva påverka sin ekonomiska situation (SOU 2001, s 157ff).

År 2004 fick RFV i uppdrag av regeringen att redovisa bostadsstandarderna för barnfamiljer med och utan bostadsbidrag. Rapporten visar att barnfamiljer med bostadsbidrag har mindre yta och färre rum per person. Barnfamiljer med bostadsbidrag är även i högre utsträckning trångbodda. Generellt är trångboddhet inget utbrett problem för barnfamiljer i Sverige. Endast 3 procent av barnfamiljerna utan bostadsbidrag var trångbodda år 2002. Motsvarande siffra för barnfamiljer med bostadsbidrag var 7 procent. Rapporten visar vidare att barnfamiljer med bostadsbidrag inte bor i dyrare eller billigare bostäder än hushåll utan bostadsbidrag. Däremot lägger bostadsbidragsfamiljer en betydligt större andel av sin disponibla inkomst på boendet (RFV 2004d).

7 Barn med funktionshinder

När ett barn växer upp med funktionshinder påverkas inte bara barnets utan även övriga familjens livssituation. Samhällets stöd har till uppgift att hjälpa funktionshindrade barn och deras familjer att kunna leva så normalt som möjligt.

Innan den moderna svenska handikappolitiken började utvecklas under 1960-talet, ansågs det vara individens egna begränsningar som medförde svårigheter att leva ett liv som andra. Under 1960-talet började man istället att se på samhället och de problem samhällets utformning medförde för personer med funktionshinder. Funktionshindrade själva hade stor påverkan och betydelse för denna utveckling, och i slutet av 50-talet och i mitten av 60-talet genomfördes två betydelsefulla utredningar.

Den första tillsattes år 1958, *Socialpolitiska kommittén*, och den andra år 1965, *1966 års Handikapputredning*. Den Socialpolitiska kommittén lade bland annat fram principer om att hänsynen till funktionshindrade skulle vara ett genomgående ämne i samhällsplaneringen och bostadsbyggandet, i utbildningsväsendet, på arbetsmarknaden, i socialförsäkringen och i kulturlivet. Det lades även fram förslag till hur ansvaret för vården av funktionshindrade skulle fördelas mellan stat, landsting och kommun. 1965-års Handikapputredning hade i uppdrag att se om stat, landsting och kommun följt åtgärdsprogrammen som lagts fram av Socialpolitiska kommittén.

Den miljörelaterade handikappsynen hade redan under 1960-talet anammats av handikapprörelsen. Och i slutet av 1970-talet betonade Integrationsutredningen (dir 1978:69) att integrationspolitiken inom utbildningsområdet inte enbart fick

stanna vid skolplacering, utan att integrationen måste ses i ett sammanhang där anpassning av miljön och särskilda åtgärder var nödvändiga (prop. 1999/2000, s 11ff). Men inte förrän år 1993 beslutade riksdagen att handikappolitiken i Sverige ska präglas av en miljörelaterad handikappsyn enligt FN:s standardregler. Enligt den miljörelaterade handikappsynen är ett funktionshinder i sig självt inget handikapp, men kan bli det om den miljö eller den situation som den funktionshindrade befinner sig i är sådan att tillvaron försvåras (prop. 1992/93, s 52, RFV 2002f, s 11).

I och med handikappreformen 1994 ska den enskilde själv i största möjliga utsträckning ha inflytande och medbestämmande över insatser och stöd som ges. Handikappreformen har inneburit nya möjligheter, ny frihet och nytt självbestämmande för människor med funktionshinder, men samtidigt finns problem kvar. En av dem som diskuterats är den snåriga "myndighetsdjungeln", som innebär bristande samordning och avsaknad av samlad information för personer med funktionshinder. Ett annat problem är kraven på personens egen styrka och initiativförmåga. Enligt Lewin (1998) kan problem uppstå om personen med funktionshinder inte är så stark att hon/han inte orkar bevaka sina intressen och söka stöd på det sätt som lagstiftningen förutsätter. Detta lägger ett större ansvar på anhöriga och andra personer att stödja den funktionshindrade. När det handlar om ett barn med funktionshinder kan anhörigas och framförallt föräldrarnas roll och styrka vara särskilt viktig (Lärka-Paulin, Bernehäll Claesson och Brodin 2001, Lewin 1998, RFV 2002g, s 57f).

Nedan diskuteras stöd till familjer med funktionshindrade barn. De stöd som diskuteras ur barnets perspektiv är vårdbidrag, assistansersättning och bilstöd.

7.1 Vårdbidrag

Vårdbidraget är ett ekonomiskt stöd som kan betalas ut till föräldrar som har barn med funktionshinder eller sjukdom. På grund av funktionshindret eller sjukdomen ska barnet ha behov av särskild tillsyn och vård under minst sex månader. Föräldrarna ska kunna ge barnet tillsyn, vård och stöd i de olika former som krävs för att barnet ska kunna utvecklas på bästa sätt (RFV 2002f, s 13, s 21).

När vårdbidraget infördes på 1960-talet var syftet att stödja och underlätta för föräldrar med sjuka och funktionshindrade barn att vårda sina barn i hemmet. I vilken utsträckning en sådan insats kunde göras var till stor del en kostnadsfråga, då vårdaren måste avstå från arbetsinkomst. Även de merkostnader som barnets funktionshinder kunde medföra skulle kompenseras med detta kontantstöd (SOU 1972, s 262).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2002:20 (RFV 2002f).

7.1.1 Vård i hemmet

Innan vårdbidraget infördes juli 1964 fanns inga ersättningar eller förmåner för föräldrar till barn med funktionshinder under 16 år. Vuxna personer med funktionshinder kunde få förtidspension, invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning. Att införa en särskild ersättning till föräldrar som hade barn med funktionshinder följde tidens handikappolitik att personer med funktionshinder skulle integreras i samhället. Istället för att låta barnet växa upp på institution, var tanken att underlätta för föräldern att vårda barnet i hemmet. Därmed skulle barnet ges möjlighet till en god utveckling efter sin förmåga. Vårdbidraget skulle även bidra till att ersätta föräldrarna för förlorad arbetsinkomst och särskilda kostnader som bar-

nets funktionshinder medförde. Vårdbidraget utgick med 50 procent av basbeloppet, vilket var samma belopp som den dåvarande invaliditetsersättningen till funktionshindrade över 16 år (SOU 1972, s 262, prop. 1981/82, s 26).

Under 1980-talet utvecklades vårdbidraget. År 1983 infördes en skattefri merkostnadsdel till vårdbidraget. Det hade konstaterats att det fanns kostnader som inte kopplades till vården av barnet, men däremot direkt till barnets sjukdom eller funktionshinder. En förälder kunde nu ersättas för kostnader som orsakas av barnets sjukdom eller funktionshinder. Samma år infördes även flerbarnsprövning. Om det i en familj finns flera barn med funktionshinder eller sjukdomar, görs en bedömning av familjens totala situation. År 1988 tillkom förlängt vårdbidrag om barnet avled. Avlider ett barn vars förälder har vårdbidrag lämnas ett reducerat vårdbidrag längst till och med åttonde månaden efter dödsfallet (prop. 1981/82, s 14, s 18, s 22, prop. 1987/88, s 35f).

Vårdbidragets nivåer har av olika orsaker utvidgats under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Från och med 1988 kan en fjärdedels vårdbidrag utbetalas och 1992 infördes tre fjärdedels vårdbidrag. Skälet till att införa tre fjärdedels nivå på vårdbidraget var det stora steget från ett halvt upp till ett helt vårdbidrag. Den som uppbar halvt vårdbidrag kunde inte få merkostnader täckta så länge det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt merkostnadernas storlek inte räckte till helt vårdbidrag. Det innebar att en stor grupp av föräldrar inte fick ersättning för en betydande del av sina merkostnader eller ersättning för viss del av den särskilda tillsynen och vården. År 1992 infördes även merkostnadsersättning utöver helt vårdbidrag. Där tillsyns- och vårdbehovet för ett barn är så stort att det ensamt räcker för ett helt vårdbidrag kunde behov av ersättning för merkostnader inte tillgodoses. Den skattefria merkostnadsersättningen för vården av ett barn med stort vårdbehov och stora merkostnader reducerade tidigare ersättningen för själva vårdinsatsen. Detta påverkade också vårdarens pensionsgrundande inkomst negativt. För att komma tillrätta med detta infördes merkostnadsersättning utöver helt vårdbidrag (prop. 1987/88, s 17, prop. 1991/92, s 27f).

Som ett led i att öka jämställdheten mellan föräldrar till barn med funktionshinder infördes år 1995 möjligheten att dela utbetalningen av vårdbidraget. För att en delning ska kunna ske måste föräldrarna ha gemensam vårdnad om barnet och båda föräldrarna måste ta del i barnets vård. Båda föräldrarna måste också skriftligt begära att bidraget ska delas mellan dem.) Idag liksom tidigare är det dock främst mammor som tar ut vårdbidrag för sina barn (prop. 1993/94, s 66, RFV 2004f).

Om barnets behov av tillsyn och vård tillgodoseddes på annat sätt, t.ex. genom personlig assistans, kunde vårdbidrag inte betalas ut tidigare. Detta kunde skapa vissa ekonomiska problem för föräldrar till barn med grava funktionshinder som hade behov av vård tillgodosett av annat samhällsstöd. De kunde inte kompenseras för de merkostnader barnets funktionshinder kunde medföra eftersom merkostnaderna enbart var inkluderade i vårdbidraget. För att komma till rätta med dessa problem infördes år 1998 ett merkostnadsvårdbidrag som innebär att föräldrar som har barn vars behov av vård och tillsyn är tillgodosett av annat samhällsstöd kan ersättas bara för merkostnaderna (prop. 1997/98, s 27, RFV 2002f, s 45).

Antalet vårdbidrag har ökat sedan 1990. I en rapport från RFV (2002h) ges ett antal förklaringar till ökningen. Exempelvis kan ökningen bero på en ökad kännedom om och en förbättrad utredningsmetodik kring barn med exempelvis autism och ADHD. Det kan innebära att fler barn kan komma att få vårdbidrag. En annan förklaring är att utvidgningen av vårdbidragets nivåer har lett till att fler barn har möjlighet att beviljas vårdbidrag. Av de barn som nybeviljas bidraget är majorite-

ten pojkar. År 2001 gick 63 procent av de nybeviljade vårdbidragen till pojkar (RFV 2002h).

7.2 Assistansersättning

Det övergripande syftet med handikappreformen 1994 var att åstadkomma så jämlika villkor som möjligt mellan människor med omfattande funktionshinder och andra människor. Syftet med personlig assistans är att stärka individens möjligheter att leva ett oberoende och självständigt liv, trots sitt omfattande funktionshinder. Människors jämlikhet i levnadsvillkoren och fulla delaktighet i samhällslivet ska främjas (RFV 2003d, s 12).

Assistansersättning betalas ut till vissa personer med omfattande funktionshinder som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan. Assistansersättningen är tänkt att användas till kostnader som uppstår i samband med personlig assistans (RFV 2003d, s 12).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2003:6 (RFV 2003d).

7.2.1 Medbestämmande i sitt eget liv

Innan handikappreformen 1994 var svårt funktionshindrade personer hänvisade till att vända sig till socialtjänsten eller andra aktörer när de till exempel ville göra någon aktivitet ute i samhället. Insatserna hade visat sig inte räcka till för att skapa levnadsförhållanden som är jämförbara med andra människors. Möjligheten att ha personlig assistans och assistansersättning har för många funktionshindrade ökat inflytandet och medbestämmandet över sitt eget liv. Assistansersättningen stärker möjligheten för funktionshindrade att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor, valfrihet, integritet och full delaktighet i samhällslivet (prop. 1992/93, s 49, Tideman 2000, s 116, SOU 2000, s 151, RFV 2002i, s 25f).

Rapporter visar att assistansreformen i de flesta fall lett till en förbättrad livssituation för personer med funktionshinder. Den ökade hjälpen och stödet har lett till möjligheten att leva ett rikare och mer aktivt liv. Även för anhöriga har förändringen varit positiv. Fler anhöriga har fått avlastning och ekonomisk ersättning för tidigare oavlönat arbete. I en studie gjord av Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU) berättar familjer att de har mycket positiva erfarenheter av personlig assistent. Den personliga assistenten gör det möjligt för föräldrarna och den övriga familjen att orka med sin egen livssituation. (RRV 1995, s 40, Paulsson och Fasth 1999, s 38).

Orsaker till skillnader mellan flickor och pojkar som får assistansersättning är knapphändigt utredda. Av samtliga barn som har personlig assistans och assistansersättning är ungefär 40 procent flickor och 60 procent pojkar. Fördelningen skiljer sig dock mellan personkretsarna. Antalet små barn (0–6 år) med assistansersättning har minskat de senaste åren, och en förklaring kan vara ändringar i regelverket. RFV har även konstaterat att bedömningen av barns grundläggande behov varierar, bland annat vad gäller beräkningen av antalet timmar, hur timmarna ska viktas i förhållande till annat samhällsstöd och vad som ska ingå i föräldraansvaret (RFV 2004g).

När assistansreformen infördes var kommunerna kostnadsansvariga för personlig assistans för behov upp till 20 timmar i veckan. Översteg behovet av assistans för den dagliga livsföringen 20 timmar i veckan trädde staten in och åtog sig hela

kostnadsansvaret från första timmen i form av assistansersättning. Syftet var att staten skulle avlasta kommunerna kostnader för mer omfattande insatser i form av personlig assistans (RFV 1993, s 6f).

Höga kostnader för personlig assistans ledde till regeländringar i slutet av år 1997. Utgiftsutvecklingen hade underskattats, vilket till stor del berodde på att behovens omfattning inte var tillräckligt kända när reformen infördes. Det diskuterades även att den rådande ansvarsfördelningen mellan stat och kommun kunde innebära att det fanns ekonomiska motiv för kommunerna att förskjuta kostnaderna till staten via assistansreformen. Dåvarande konstruktion av reglerna gav inte incitament för att bedriva verksamheten kostnadseffektivt eftersom ansvaret för verksamheten och finansieringen av den inte följdes åt (prop. 1996/97, s 137).

Från och med den 1 november 1997 har kommunerna alltid finansieringsansvaret för de första 20 assistanstimmarna per vecka, medan staten via assistansersättningen bekostar de timmar som överstiger 20. Enligt LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) har kommunen det finansiella ansvaret för personlig assistans för andra behov av stöd som inte täcks av de assistanstimmar som Försäkringskassan beviljat (RFV 1998b, s 6).

I en rapport från RFV (2004g) konstateras även att risken för övervältring av kostnader mellan kommun och stat bidrar till en diskrepans mellan kommunens och Försäkringskassans bedömningar av barnens behov. Kommunen är försiktig i bedömningen av antalet timmar då de är osäkra ifall Försäkringskassan ska ersätta alla timmar som kommunen beslutat om. Försäkringskassan i sin tur använder inte kommunens utredning som hjälp för att kunna fatta provisoriska beslut i tillräcklig utsträckning, då det kan uppfattas finnas en risk för kostnadsö-
vervältring.

7.3 Bilstöd

Bilstöd är ett bidrag till vuxna med funktionshinder och till föräldrar med barn med funktionshinder för köp och anpassning av motorfordon. Bilstödet kan ses som ett hjälpmedel för att minska förflyttningshandikapp. Bilstödet har till syfte dels att fungera som ett hjälpmedel vid försörjning och dels att möjliggöra ett aktivt, självständigt och oberoende liv för personer med funktionshinder (RFV 2003e, s 9).

För gällande regler och beskrivning av förmånen se vidare i Vägledning Nr 2003:1 (RFV 2003e).

7.3.1 Aktivt, självständigt och oberoende

Bilstödets föregångare, bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon, infördes år 1960. Lagen (1960:603) om bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon ersattes år 1988 av lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade. Innan bilstödsreformen hade enbart personer med funktionshinder, som var mellan 18 och 65 år samt hade arbetsmarknadsanknytning eller genomgick utbildning, rätt till bidrag. Bidraget hade kritiserats för den begränsning som kravet på arbetsmarknadsanknytning innebar för den bidragsberättigade personkretsen. Man menade att eget fordonsinnehav kunde medverka till att funktionshindrade kunde leva aktivt, självständigt och oberoende. Fordonet skulle ses som ett hjälpmedel för att minska förflyttningshandikapp (prop. 1987/88, s 11ff).

Innan år 1988 var bidraget uppdelat i ett arbetsmarknadsanknutet bilstöd som administrerades av arbetsmarknadsverket och skatteanknutna bilstödförmåner

som administrerades av skattemyndigheterna. De skatteanknutna bilstödsförmånerna var bensinskattebidrag, befrielse från vägtrafikskatt (fordonsskatt och kilometerskatt) och återbetalning av försäljningsskatt. Detta innebar att bilstödet var svårt att överblicka för enskilda personer. Det var många stöd som administrerades av flera olika myndigheter (prop. 1987/88, s 11ff).

År 1988 trädde lagen om bilstöd till handikappade i kraft. De skatteanknutna bilstödsförmånerna (bensinskattebidrag, befrielse från vägtrafikskatt och återbetalning av försäljningsskatt) avvecklades och ersattes av grundbidraget. Reformen av bilstödet vidgade även personkretsen till att gälla fler grupper av personer med funktionshinder. Den ursprungliga gruppen med arbetsanknytning är kvar och ytterligare fyra grupper tillkom. För den sista gruppen, föräldrar till barn med funktionshinder, infördes en åldersbegränsning för barnet på högst 18 år. Detta kritiserades bland annat för att vissa svårt funktionshindrade personer fortfarande bor hos sina föräldrar i vuxen ålder. Idag finns ingen åldersgräns för det funktionshindrade barnet (prop. 1987/88, s 16ff, RFV 2003d).

1997 infördes ett tak för utbetalning av bilstöd. Bilstöd får sedan dess enbart betalas ut inom ramen för beviljat anslag. Ett stort problem är att bilstödsanslaget inte räcker året ut, utan tar slut långt före budgetårets slut. År 2004 stoppades alla utbetalningar redan i juni.

Referenser

Bergqvist, C (2001), "Jämställdhetspolitiska idéer och strategier", Arbetsmarknad & Arbetsliv, årg. 7, nr 1,, s 15–29.

Björklund, A, Aronsson, T, Edlund, L och Palme, M (2001), "Ny kris i befolkningsfrågan?", Valfärdspolitiska rådets rapport 2001, SNS Förlag, Stockholm.

Ds 2001:57, Barnafödandet i fokus – från befolkningspolitik till ett barnvänligt samhälle.

Hinnfors, J (1990), Familjepolitik- samhällsförändringar och partistrategier 1960–1990, Almqvist & Wiksell International, Stockholm.

Klinth, R (2002), Göra pappa med barn. Den svenska pappapolitiken 1960–1995, Boréa, Umeå.

Lärka-Paulin, S, Bernehäll Claesson, I och Brodin, J (2001), "Hur ser stödet till familjer med barn med muskelsjukdomar ut?", Socialmedicinsk tidskrift, nr 2/2001.

Lewin, B (1998). "Funktionshinder och medborgarskap", Socialmedicinsk tidskrift, nr 55/1998.

Myrdahl, A och Myrdahl, G (1934), Kris i befolkningsfrågan. Andra upplagan 1997, Bokförlaget Nya Doxa, Nora.

Olsson, C (2000), "Bostadsbidragen under 90-talet – ett samarbetsprojekt mellan Boverket och försäkringskassorna i Blekinge-, Kalmar- och Kronobergs län", Boverket, Karlskrona.

Paulsson, K och Fasth, Å (1999), "Livsvillkorsprojektet – en studie av livsvillkoren för familjer med barn med rörelsehinder", RBU, Stockholm.

Regeringens proposition 1973:47, Förbättrade familjeförmåner inom den allmänna försäkringen, m.m.

Regeringens proposition 1981/82:216, Förbättringar av vårdbidraget till föräldrar med handikappade barn, m.m.

Regeringens proposition 1987/88:99, Förbättrat bilstöd till handikappade.

Regeringens proposition 1988/89:3, Bidrag vid adoption av utländska barn.

Regeringens proposition 1991/92:106, Om vissa socialförsäkringsfrågor.

Regeringens proposition 1992/93:159, Stöd och service till vissa funktionshindrade.

Regeringens proposition 1993/94:147, Jämställdhetspolitiken: Delad makt- delat ansvar.

Regeringens proposition 1993/94:220, Vissa socialförsäkringsfrågor, m.m.

Regeringens proposition 1995/96:186, Nya regler för bostadsbidrag.

Regeringens proposition 1995/96:208, Underhållsstöd till barn till särlevande föräldrar, m.m.

- Regeringens proposition 1996/97:91, Internationella adoptionsfrågor.
- Regeringens proposition 1996/97:150, 1997 års ekonomiska vårproposition.
- Regeringens proposition 1997/98, Budgetpropositionen för 1998.
- Regeringens proposition 1999/2000:79, Från patient till medborgare- en nationell handlingsplan för handikappolitiken.
- Regeringens proposition 2000/01:44, Föräldraförsäkring och föräldraledighet.
- RFV (1993) "Assistansersättning", RFV Rekommenderar 1993:11, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (1995) "Gravida kvinnors sjukskrivning", RFV Anser 1995:5, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (1998a), "Underhållsstöd till barn med särlevande föräldrar- en utvärdering av det nya underhållsstödet", RFV Anser 1998:3, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (1998b), "Assistansersättning", RFV Rekommenderar 1998:6, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2001a), "Tillfällig föräldrapenning", Vägledning 2001:6, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2001b), "Slutbetänkande av Familjeutredningen Ur fattigdomsfällan (SOU 2001:24)", Yttrande 2001-06-20.
- RFV (2001c), "Underhållsstöd", Vägledning 2001:9, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002a), "Föräldrapenning", Vägledning 2002:1, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002b), "Brinnande dagar – en studie om föräldrapenningdagar som inte tas ut", RFV Analyserar 2002:12, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002c), "Havandeskapspenning", Vägledning 2002:6, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002d), "Barnbidrag", Vägledning 2002:10, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002e), "Bidrag vid adoption av utländska barn", Vägledning 2002:12, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002f), "Vårdbidrag", Vägledning 2002:20 Version 1, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002g), "Idé och verklighet i handikappolitiken", Socialförsäkringsboken 2002, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002h), "Vårdbidragen ökar – en kartläggning av orsakerna". RFV Analyserar 2002:10, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2002i), "Frihet och beroende- Personer med funktionshinder beskriver samhällets stödsystem", RFV Analyserar 2002:1, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2003a), "Föräldraförsäkringen – ändrade regler från och med den 1 juli 2003", Im 2003:087, Riksförsäkringsverket, Stockholm.

- RFV (2003b), "Gravida kvinnors situation", RFV Analyserar 2003:7, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2003c), "Underhållsstöd vid växelvis boende- utvärdering av reformen", RFV Analyserar 2003:1, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2003d), "Assistansersättning", Vägledning 2003:6, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2003e), "Bilstöd till handikappade", Vägledning 2003:1, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004a), "Sammanställning över förändringar i regelsystemet inom socialförsäkringsområdet sedan år 1968", Version 2004-07-01, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004b), "Socialförsäkring. Lagen om allmän försäkring och andra författningar 2004", Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004c), "Bostadsbidrag till barnfamiljer och ungdomar", Vägledning 2004:10, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004d), "Barnfamiljernas bostadsstandard", RFV Analyserar 2004:17, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004e), "Försäkringsinformation om adoptionskostnadsbidrag". Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004f), "Kvinnor, män och sjukfrånvaron", Socialförsäkringsboken 2004, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RFV (2004g), "Barns rättighet till personlig assistans och assistansersättning", RFV Analyserar 2004:9, Riksförsäkringsverket, Stockholm.
- RRV (1995), "Assistansreformen – en granskning av den statliga assistansersättningen till funktionshindrade", RRV 1995:57, Riksrevisionsverket, Stockholm.
- SCB (2002), "Hur många barn får jag när jag blir stor? Barnafödande ur ett livsperspektiv", Demografiska rapporter 2002:5, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SOU 1972:34, Familjestöd, betänkande avgivet av familjepolitiska kommittén.
- SOU 1986:4, Bostadskommitténs slutbetänkande sammanfattning, betänkande av bostadskommittén.
- SOU 1995:133, Bostadsbidragen – effektivare inkomstprövning- besparingar, betänkande av bostadsbidragsutredningen '95.
- SOU 2000:38, Välfärd, vård och omsorg, antologi från Kommittén Välfärdsbokslut.
- SOU 2001:24, Ur fattigdomsfällan, slutbetänkande av Familjeutredningen.
- SOU 2001:55, Barns och ungdomars välfärd, antologi från Kommittén Välfärdsbokslut.
- Tideman, M (red), (2000), Perspektiv på funktionshinder & handikapp, Studentlitteratur, Lund.

Working Papers in Social Insurance

- 2005:1 Kunskapsöversikt över förmåner riktade till barn och
 barnfamiljer
 An overview of the Swedish family benefits – goals and
 development